

مطالعات اسلامی در علوم انسانی
سال اول، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۸۹
ص ۷۹-۱۰۰

میزان سنخیت محتوای نظام آموزشی با مبانی فرهنگ اسلامی: تحلیل محتوای کتاب‌های دوره ابتدایی با توجه به ریز فاکتورهای زندگی معصومین (ع)

مهدی صادقیان: کارشناس ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه اصفهان
زمان اژدری: کارشناس ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه اصفهان

چکیده

بررسی میزان توجه به ریز فاکتورهای زندگی معصومین (ع) هدف پژوهش است که در کتب دوره ابتدایی به روش تحلیل محتوا صورت پذیرفته است. ابزار گردآوری اطلاعات در پژوهش حاضر سیستم مقوله بندی می باشد، این سیستم توسط محققین تدوین شده و روایی صوری آن از طرف متخصصین این حوزه تایید گردیده و نیز روایی محتوایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۱ محاسبه شده است. نتایج مبین این مطلب است که در بیان ویژگی‌ها و ضروریات آشنایی با معصومین در کتب دوره ابتدایی توجه اندکی شده است، بسیاری از ریز فاکتورهای آشنایی با زندگی معصومین در کتاب‌های دوره ابتدایی نادیده انگاشته شده که در جای خود تامل برانگیز است. از این رو امید است این پژوهش راه گشای برنامه ریزان حیطه حوزه تدوین کتب درسی باشد تا به مفاهیم مرتبط با ائمه معصومین (ع) هر چه بیشتر در مفاهیم آموزشی توجه نمایند.

کلید واژه: تحلیل محتوا، معصومین، کتب دوره ابتدایی

مقدمه

تاریخ تمدن و فرهنگ ما با الگوگیری از قرآن، پیامبر خاتم، اهل بیت و ائمه (ع) مشحون از تجربه‌های کامیاب و در خور مباحثات از مناظرات علمی، عقیدتی و فرهنگی است. کاشتن نهال محبت ائمه (ع) در قلب کودکان و نوجوانان و آموزش سیره و سنت ایشان به دانش آموزان یکی از اهداف عالی تعلیم و تربیت اسلامی می‌باشد. از آنجایی که آموزش و پرورش وظیفه آماده کردن نسل جدید را برای جامعه امروز برعهده دارد، انتظار عموم از آموزش و پرورش در مرحله اول این است که دانش آموزانی تربیت کند که در جامعه درست زندگی کنند. امروزه علی‌رغم ایجاد تغییرات عمیق فرهنگی و تغییر در شیوه‌های زندگی، بسیاری از افراد در رویارویی با مسائل زندگی فاقد توانایی‌های لازم و اساسی هستند و همین امر آنان را در مواجهه با مسائل و مشکلات روزمره و مقتضیات آن آسیب پذیر نموده است. انسان‌ها برای مقابله سازگارانه با استرس‌های موقعیت‌های مختلف و کشمکش‌های زندگی به کارکردهایی نیاز دارند که آنان را در کسب این توانایی‌ها تجهیز نماید لذا با تاکید بر الگوی ائمه (ع) ضروری است فرصت‌هایی فراهم گردد تا کودکان و نوجوانان علاوه بر کسب توانایی‌های خواندن و نوشتن، حساب کردن و... مهارت‌های زندگی را نیز فرا گیرند. با کمک مجموعه مستحکمی از دانش نظری و الگوهای مناسب و با توجه به داشتن الگوهای کاملی چون معصومین می‌توان فرآیند تکامل را تا حد زیادی تسریع نمود.

سیره انبیا سیره تربیت عملی انسان است و این تربیت در برترین و کامل‌ترین جلوه اش در قرآن کریم و در طول آن در گفتار و رفتار پیامبر خدا (ص) و ائمه هدی (ع) - که غیرقابل تفکیک اند - تجلی کرده است (وائقی، ۱۳۸۴). شناختن و کاربرد رفتارهای مناسب را می‌توان یاد گرفت، و یا از نو آموخت؛ انسان در مسیر زندگی برخی از مهارت‌ها و روشها و رفتارهای خوب را کسب می‌کند اما سطح عملکرد او در این مهارت‌ها را می‌توان بهبود بخشید. برنامه درسی و محتوای آن بهترین ابزار جهت کسب مهارت‌های لازم برای تحقق رسیدن دانش آموزان به درست زندگی کردن، ایجاد روحیه مدنی و آشنایی با زندگی ائمه معصومین است. با توجه به داشتن الگوهای کاملی چون معصومین و از آنجایی که نظام آموزشی در کشورمان متمرکز است، کتب درسی جزء

مهم‌ترین منابع و مراجع است که باید در آنها به منظور رشد فردی و اجتماعی دانش‌آموزان مفاهیم مرتبط با زندگی معصومین پرداخته شود. لذا رویکردی که در کتب درسی به ویژه کتب دوره ابتدایی مد نظر است باید مبتنی بر شناخت ائمه و سبک و سیاق رفتاری ایشان باشد. در گذشته پژوهشی در خصوص میزان توجه به ائمه در کتب ابتدایی صورت نگرفته است. قدر مسلم با توجه به سخنان فوق، بر کسی پوشیده نیست که ضرورت توجه به ائمه در کتاب‌های ابتدایی امری اجتناب‌ناپذیر می‌باشد که غفلت از آن نتایج ناخوشایندی به بار می‌آورد.

توجه به معصوم (ع) به عنوان راه‌گشای ما در زندگی از نکات مهمی است که در دین اسلام به آن توجه و افری شده است سنت و سیره معصومین و بیان مفاهیم مرتبط با آن از همان اوان کودکی و شروع تدریس در مدارس به کودک این امکان را می‌دهد تا با بهره‌گیری از آنها در زندگی خود توان ایستادگی و مقابله با مسایل را دارا گردد.

البته لازم به ذکر است همان‌گونه که قورچیان عنوان می‌کند:

برنامه درسی دارای دو بعد کلی است یک بعد که طرح و بصیرت و بینش کلی را معرفی می‌کند و بعد دوم که ساختار می‌باشد. ساختار، سازمان منسجم برای انتقال جنبه‌های متفاوت دنیای تجربی به یادگیرنده است (قورچیان و تن ساز، ۱۳۷۴: ۷۷).

آنچه که بدان پرداخته شده است مربوط به ساختار کتب دوره ابتدایی و آن هم فقط محتوای آشکار که حاوی، هدف‌ها و روش‌های آشکار و منتشر شده مورد حمایت مجموعه آموزشی است می‌باشد و صحبتی از محتوای پنهانی که صادق زاده و احمدی فر این‌گونه تعریف می‌کنند:

محتوای پنهان ناظر بر آن دسته از باورها، ارزش‌ها، هنجارها، نگرش‌ها و طرز تلقی‌هایی است که مستقل از مواد شناختی است و فراگیران آنها را از طریق فرهنگ مجموعه آموزشی کشور به طور ضمنی کسب می‌نمایند» (صادق زاده و احمدی فر، ۱۳۸۷: ۱۸) نیست.

سوالات تحقیق

در محتوای کتابهای دوره ابتدائی:

۱. چقدر به مقوله‌های اجتماعی (جو سیاسی، نفوذ اجتماعی، توان اقتصادی، مدت امامت، نحوه زندگی و خلافت) ائمه اشاره شده است؟
۲. چقدر به مقوله‌های جمعیت شناختی - فردی - (نام پدر و مادر، زمان و مکان ولادت، همسر و فرزندان، طول عمر، زمان و علت شهادت) ائمه اشاره شده است؟
۳. چقدر به دیگر مقوله‌های همچون (احادیث، اصحاب و صفات) ائمه اشاره شده است؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر به روش تحلیل محتوا انجام پذیرفته در فرایند انجام پژوهش به روش تحلیل محتوا به نکات زیر باید توجه نمود:

تحلیل محتوا

برلسون تعریفی از تحلیل محتوا ارائه داده است. او تحلیل محتوا را فن تحقیق برای توصیف عینی نظام مند و کمی محتوای آشکار ارتباط می‌داند. خصوصیات که در این تعریف ذکر شده است تحلیل محتوا را به یک روش علمی مبدل می‌سازد که نتایجی به دست می‌دهد که صرف نظر از زمان و اشخاص می‌توانند دوباره به دست آیند. (کوی، ۱۳۷۵: ۳۶۴)

تحلیل محتوا روش مطالعه و تجزیه و تحلیل ارتباطها به شیوه‌ی نظام دار، عینی و کمی برای اندازه گیری متغیرها است. (اسحاقیان، ۱۳۸۵: ۶۷)

در تحلیل محتوا پژوهشگر ارتباط مطالب مندرج در یک متن (کتاب درسی، انشای دانش آموزان، مصاحبه‌ها و...) را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. تحلیل محتوا در چهار مرحله به شرح زیر صورت می‌گیرد:

الف: تعریف و تعیین جامعه آماری: جامعه آماری می‌تواند کل کتاب‌های درسی مصاحبه‌ها یا سخنرانی‌های فردی خاص در طول دوره ای مشخص و یا... باشد (شریفی، ۱۳۸۵).

جامعه آماری در پژوهش حاضر کتاب‌های درسی دوره ابتدایی به شرح جدول شماره ۱ می‌باشد.

جدول شماره ۱: کتاب‌های دوره ابتدایی

ردیف	نام کتاب	پایه	تعداد
۱	قرآن	۱-۵	۵
۲	فارسی (بخوانیم و بنویسیم)	۱-۵	۱۰
۳	تعلیمات اجتماعی	۳-۵	۳
۴	ریاضی ^۱	۱-۵	۵
۵	علوم	۱-۵	۵
۶	هدیه‌های آسمان (با کتاب کار)	۲-۵	۸
جمع			۳۵

ب: تعیین متغیرهای مورد نظر: در این قسمت باید متغیرهای مورد پژوهش را که در پرسش‌ها یا فرضیه‌های پژوهش مطرح شده است را به روشنی و در قالب یک اصطلاح معنی دار بیان کنید. مقصود از متغیر چیزی است که پژوهشگر در متن جامعه آماری به دنبال آن است (شریفی، ۱۳۸۵). متغیرهایی که به عنوان ریز فاکتورهای زندگی معصومین انتخاب شده به شرح زیر می‌باشد:

۱. لازم به ذکر است از آنجایی که با بررسی مقدماتی که در کتاب‌های علوم و ریاضی صورت گرفت و خصوصیت ویژه این دو نوع کتاب که از ماهیت آنها ناشی می‌شود ترجیح داده شد که این دو کتاب در تحلیل نهایی مد نظر قرار نگیرند.

۱. نام معصوم	۸. احادیث	۱۵. مدت امامت
۲. ولادت	۹. خلفای زمان	۱۶. طول عمر
۳. نام والدین	۱۰. نحوه زندگی معصوم	۱۷. زمان شهادت
۴. چگونگی ازدواج	۱۱. فضای سیاسی	۱۸. علت شهادت
۵. زنان و فرزندان	۱۲. نفوذ اجتماعی	۱۹. محل دفن
۶. اصحاب	۱۳. توانایی اقتصادی	
۷. صفات برجسته	۱۴. محل زندگی	

این متغیرها به سه دسته کلی اعم از: متغیرهای جمعیت شناختی، اجتماعی، خاص طبقه بندی شده اند به شرح ذیل:

متغیرهای جمعیت شناختی: نام والدین، زمان و مکان ولادت، زنان و فرزندان، طول عمر، شهادت. متغیرهای اجتماعی: جو سیاسی، نفوذ اجتماعی، توان اقتصادی، مدت امامت، نحوه زندگی، خلفا. متغیرهای خاص: احادیث، اصحاب، صفات (ابن اسحاق، ۱۳۶۸).

ج: تعیین واحد تحلیل: واحدهای تحلیل می تواند کلمه، مضامین، اشعار و... باشد. واحد تحلیل در این پژوهش درس در نظر گرفته شد. تعداد دروسی که مورد تحلیل قرار گرفت ۹۱۲ درس می باشد.

د: به کمیت در آوردن: برای کمی سازی اطلاعات حاصل از واحدهای تحلیل می توان از دو شیوه شمارش، درجه بندی استفاده کرد (اسحاقیان، ۱۳۸۵: ۶۹-۶۸). که در این جا از روش درجه بندی استفاده شده است.

ابزار جمع آوری اطلاعات

ابزار گرد آوری اطلاعات در پژوهش سیستم مقوله بندی می باشد این سیستم توسط پژوهشگر طراحی و برای خرده متغیرهای آن تعریف عملیاتی ذکر گردیده است سیستم مقوله بندی در مورد چند کتاب از کتب دوره ابتدایی استفاده شد، روایی محتوایی آن با آلفای کرنباخ ۹۱٪

محاسبه گردید. روایی صوری سیستم مقوله بندی با استفاده از نظر متخصصین این حوزه نیز، مورد بررسی قرار گرفت. برای سیستم فوق یک برگ کد گذاری طراحی شده که کدهای مربوط به هر متغیر نشان داده می‌شد.

تجزیه و تحلیل اطلاعات

از نرم افزار spss 15 به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات در سطح توصیفی استفاده شده است.

یافته‌ها

آنچه که در ادامه مورد بررسی قرار خواهد گرفت میزان اشاره به متغیرها و مقوله‌های زندگی معصومین در محتوای آموزشی در دوره ابتدایی می‌باشد. جداول براساس سه متغیر: جمعیت شناختی، اجتماعی و خاص با توجه به نام کتاب و پایه تحصیلی مرتب شده‌اند. آنچه را که این پژوهش قصد ارائه آن را داشت بررسی میزان اشاره به مقوله‌های زندگی معصومین بود. آنچه را که ما در جریان این پژوهش یافتیم در ادامه بیان خواهیم داشت ولی قضاوت و نقد در این زمینه که آیا این مفاهیم در محتوای آموزشی به میزان درست مورد استفاده قرار گرفته است در حیطه وظایف برنامه ریزان حوزه تدوین کتب درسی خواهد بود. میزان اشاره به نام معصومین در کتاب‌های دوره ابتدایی و بر اساس پایه تحصیلی در جداول ۲ و ۳ به تفکیک نمایان می‌باشد.

جدول شماره ۲: میزان اشاره به نام معصومین در پایه‌های تحصیلی

پایه	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم
معصوم	۵	۲۰۷	۲۲۰	۱۵۱	۲۴۷

جدول شماره ۳: میزان اشاره به نام معصومین در کتاب‌های دوره ابتدایی

کتاب	بخوانیم	بنویسیم	هدیه‌های آسمان	هدیه‌های آسمان (کار)	قرآن	تعلیمات اجتماعی
معصوم	۹۹	۴۲	۳۶۸	۱۷۰	۸۱	۷۰

جدول شماره ۴ به میزان فراوانی هر کدام از معصومین اشاره دارد. لازم به ذکر است که در جدول اسامی برخی از معصومین چندین بار ذکر گردیده است و آن هم بدان دلیل است که در جریان کد گذاری به هر کدام از اسامی معصومین کدی اختصاص داده شد و در تحلیل دروسی که اسامی چند معصوم همزمان ذکر شده بود کد ترکیبی اختصاص داده شد از این رو در تحلیل نهایی و به ویژه در جدول زیر شاهد خواهیم بود که برای مثال، میزان اشاره به نام حضرت فاطمه (س) به تنهایی ۳ بار اما همراه با حضرت محمد (ص) ۵۲ بار نام ایشان نیز ذکر گردیده است به عبارت ساده تر ۵۲ بار نام حضرت محمد و حضرت فاطمه (س) با یکدیگر در دروس دوره ابتدایی ذکر گردیده است. در مورد بقیه معصومین نیز به همین صورت میزان فراوانی اشاره شده است.

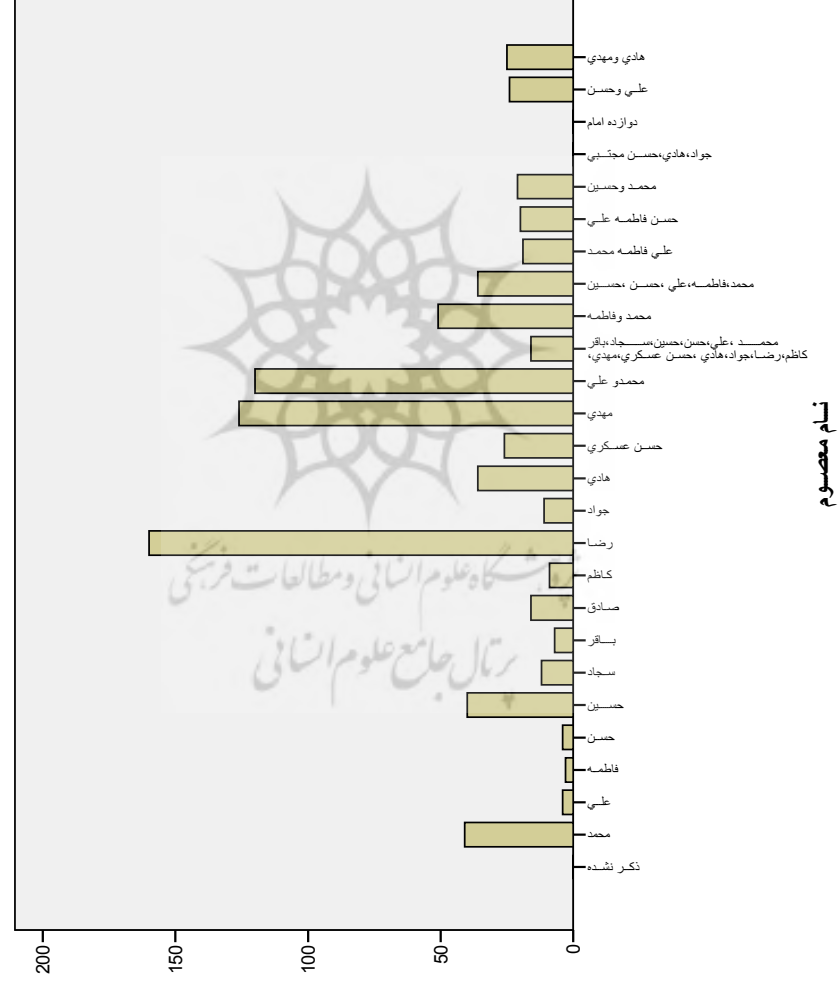
جدول شماره ۴: میزان اشاره به هر یک از معصومین

درصد	فراوانی	نام معصوم
۵	۴۱	حضرت محمد(ص)
۰/۵	۴	حضرت علی(ع)
۰/۴	۳	حضرت فاطمه(س)
۰/۵	۴	حضرت امام حسن(ع)
۴/۸	۴۰	حضرت امام حسین(ع)
۱/۵	۱۲	حضرت امام سجاد(ع)
۰/۸	۷	حضرت امام باقر(ع)
۱/۹	۱۶	حضرت امام صادق(ع)
۱/۱	۹	حضرت امام کاظم(ع)
۱۹/۳	۱۶۰	حضرت امام رضا(ع)
۱/۳	۱۱	حضرت امام جواد(ع)
۴/۴	۳۶	حضرت امام هادی(ع)
۳/۱	۲۶	حضرت امام حسن عسکری
۱۵/۲	۱۲۶	حضرت امام مهدی(ع)
۱۴/۵	۱۲۰	حضرت محمد و علی
۱/۹	۱۷	حضرت (محمد، علی، حسن، حسین، سجاد، باقر، کاظم، رضا، جواد، هادی، حسن عسکری، مهدی)
۶/۲	۵۲	حضرت محمد و فاطمه
۴/۴	۳۶	حضرت محمد، فاطمه، علی، حسن، حسین
۲/۳	۱۹	علی فاطمه محمد
۲/۴	۲۱	حضرت حسن، فاطمه، علی
۲/۵	۲۱	حضرت محمد و حسین
۲/۹	۲۴	حضرت امام علی و حسن
۳	۲۵	حضرت امام هادی و مهدی
۱۰۰	۸۳۰	کل

بیشترین میزان اشاره در کتاب‌های این دوره به حضرت مهدی (عج)، حضرت امام رضا (ع) و حضرت محمد (ص) و حضرت علی (ع) بوده است. میزان اشاره به بقیه معصومین اندک و قابل تأمل است.

این میزان اشاره و بیشترین و کمترین میزان فراوانی را می‌توان در نمودار شماره ۱ مشاهده نمود.

نمودار شماره ۱: میزان اشاره به معصومین (ع)

تحصیلی و نام کتاب تدوین شده اند، هر کدام از این ریز فاکتورها در هر کدام از کتاب‌های هر پایه مورد بررسی قرار گرفته است. اعدادی که در جداول مشخص می‌باشد بیانگر این نکته است که آیا به هر کدام از این ریز فاکتورها در هر کتاب پرداخته شده است یا نه؟
 کد صفر: به این مقوله پرداخته نشده است.
 کد یک: به این مقوله پرداخته شده است.

جدول شماره ۵: اشاره به مقوله‌های جمعیت شناختی در کتاب بخوانیم

متغیرهای جمعیت شناختی نام کتاب: بخوانیم	نام پدر و مادر	زمان و مکان ولادت	همسر و فرزندان	طول عمر	زمان و علت شهادت
پایه اول	۱	۱	۱	۰	۰
پایه دوم	۰	۰	۰	۰	۰
پایه سوم	۰	۱	۰	۰	۱
پایه چهارم	۰	۰	۰	۰	۱
پایه پنجم	۰	۱	۱	۰	۱

جدول شماره ۶: اشاره به مقوله‌های جمعیت شناختی در کتاب بنویسیم

متغیرهای جمعیت شناختی نام کتاب: بنویسیم	نام پدر و مادر	زمان و مکان ولادت	همسر و فرزندان	طول عمر	زمان و علت شهادت
پایه اول	۰	۰	۰	۰	۰
پایه دوم	۰	۰	۰	۰	۰
پایه سوم	۰	۱	۰	۰	۱
پایه چهارم	۰	۱	۱	۰	۰
پایه پنجم	۰	۱	۱	۱	۱

جدول شماره ۷: اشاره به مقوله‌های جمعیت شناختی در کتاب هدیه‌های آسمان

متغیرهای جمعیت شناختی نام کتاب: هدیه‌های آسمان	نام پدر و مادر	زمان و مکان ولادت	همسر و فرزندان	طول عمر	زمان و علت شهادت
پایه اول	-	-	-	-	-
پایه دوم	۱	۱	۱	۰	۰
پایه سوم	۱	۱	۰	۱	۱
پایه چهارم	۱	۱	۱	۱	۱
پایه پنجم	۱	۱	۰	۰	۱

جدول شماره ۸: اشاره به مقوله‌های جمعیت شناختی در کتاب کار هدیه‌های آسمان

متغیرهای جمعیت شناختی نام کتاب: هدیه‌های آسمان (کار)	نام پدر و مادر	زمان و مکان ولادت	همسر و فرزندان	طول عمر	زمان و علت شهادت
پایه اول	-	-	-	-	-
پایه دوم	۰	۱	۰	۰	۰
پایه سوم	۰	۰	۰	۰	۰
پایه چهارم	۰	۰	۰	۰	۱
پایه پنجم	۱	۰	۰	۰	۱

جدول شماره ۹: اشاره به مقوله‌های جمعیت شناختی در کتاب قرآن

متغیرهای جمعیت شناختی	نام کتاب:	قرآن	نام پدر و مادر	زمان و مکان ولادت	همسر و فرزندان	طول عمر	زمان و علت شهادت
پایه دوم	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰
پایه سوم	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱
پایه چهارم	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
پایه پنجم	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰

جدول شماره ۱۰: اشاره به مقوله‌های جمعیت شناختی در تعلیمات اجتماعی

متغیرهای جمعیت شناختی	نام کتاب:	تعلیمات اجتماعی	نام پدر و مادر	زمان و مکان ولادت	همسر و فرزندان	طول عمر	زمان و علت شهادت
پایه دوم	-	-	-	-	-	-	-
پایه سوم	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰
پایه چهارم	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۱
پایه پنجم	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱

جداول شماره ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶ به متغیرهای اجتماعی زندگی معصومین پرداخته است. متغیرهای اجتماعی در این پژوهش مجموع مقوله‌های: جو سیاسی، نفوذ اجتماعی، توان اقتصادی، مدت امامت، نحوه زندگی، خلفا در نظر گرفته شده است. جداول براساس پایه تحصیلی و نام کتاب تدوین شده اند هر کدام از این مقوله‌ها در هر کدام از کتاب‌های هر پایه مورد بررسی قرار

جدول شماره ۱۳: اشاره به مقوله‌های اجتماعی در کتاب هدیه‌های آسمان

خلفا	نحوه زندگی	مدت امامت	توان اقتصادی	نفوذ اجتماعی	جوسیاسی	متغیرهای اجتماعی نام کتاب: هدیه‌های آسمان
-	-	-	-	-	-	پایه اول
۱	۰	۰	۱	۰	۱	پایه دوم
۰	۰	۱	۱	۱	۰	پایه سوم
۱	۱	۱	۱	۱	۱	پایه چهارم
۱	۱	۱	۱	۱	۱	پایه پنجم

جدول شماره ۱۴: اشاره به مقوله‌های اجتماعی در کتاب کار هدیه‌های آسمان

خلفا	نحوه زندگی	مدت امامت	توان اقتصادی	نفوذ اجتماعی	جوسیاسی	متغیرهای اجتماعی نام کتاب: هدیه‌های آسمان (کار)
-	-	-	-	-	-	پایه اول
۰	۰	۰	۰	۰	۰	پایه دوم
۰	۰	۰	۰	۰	۰	پایه سوم
۱	۰	۰	۱	۱	۰	پایه چهارم
۱	۱	۱	۱	۱	۱	پایه پنجم

جدول شماره ۱۵: اشاره به مقوله‌های اجتماعی در کتاب قرآن

خلفا	نحوه زندگی	مدت امامت	توان اقتصادی	نفوذ اجتماعی	جوسیاسی	متغیرهای اجتماعی نام کتاب: قرآن
۰	۰	۰	۰	۰	۰	پایه اول
۰	۰	۰	۰	۱	۱	پایه دوم
۰	۰	۰	۰	۰	۰	پایه سوم
۰	۰	۰	۰	۰	۱	پایه چهارم
۰	۰	۰	۰	۰	۱	پایه پنجم

جدول شماره ۱۶: اشاره به مقوله‌های اجتماعی در کتاب تعلیمات اجتماعی

خلفا	نحوه زندگی	مدت امامت	توان اقتصادی	نفوذ اجتماعی	جوسیاسی	متغیرهای اجتماعی نام کتاب: تعلیمات اجتماعی
-	-	-	-	-	-	پایه اول
-	-	-	-	-	-	پایه دوم
۱	۰	۰	۰	۰	۱	پایه سوم
۱	۱	۱	۱	۱	۱	پایه چهارم
۱	۱	۱	۱	۱	۱	پایه پنجم

جداول شماره ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲ به متغیرهای خاص زندگی معصومین پرداخته است. متغیرهای خاص در این پژوهش مجموع مقوله‌های: اصحاب، احادیث، صفات در نظر گرفته شده است. جداول براساس پایه تحصیلی و نام کتاب تدوین شده‌اند. هر کدام از این مقوله‌ها در هر

کدام از کتاب‌های هر پایه مورد بررسی قرار گرفته است. اعدادی که در جداول مشخص می‌باشد بیانگر این نکته است که آیا به هر کدام از این ریز فاکتورها در هر کتاب پرداخته شده است یا نه؟
 کد صفر: به این مقوله پرداخته نشده است.
 کد یک: به این مقوله پرداخته شده است.

جدول شماره ۱۷: اشاره به مقوله‌های خاص در کتاب بخوانیم

صفات	احادیث	اصحاب	متغیرهای خاص
			نام کتاب: بخوانیم
۰	۰	۰	پایه اول
۰	۰	۰	پایه دوم
۱	۰	۰	پایه سوم
۱	۱	۰	پایه چهارم
۱	۱	۱	پایه پنجم

جدول شماره ۱۸: اشاره به مقوله‌های خاص در کتاب بنویسیم

صفات	احادیث	اصحاب	متغیرهای خاص
			نام کتاب: بنویسیم
۰	۰	۰	پایه اول
۰	۰	۰	پایه دوم
۰	۰	۰	پایه سوم
۱	۰	۰	پایه چهارم
۱	۰	۱	پایه پنجم

جدول شماره ۱۹: اشاره به مقوله‌های خاص در کتاب هدیه‌های آسمان

صفات	احادیث	اصحاب	متغیرهای خاص
			نام کتاب: هدیه‌های آسمان
-	-	-	پایه اول
۱	۱	۰	پایه دوم
۱	۱	۰	پایه سوم
۱	۱	۱	پایه چهارم
۱	۱	۱	پایه پنجم

جدول شماره ۲۰: اشاره به مقوله‌های خاص در کتاب کار هدیه‌های آسمان

صفات	احادیث	اصحاب	متغیرهای خاص
			نام کتاب: هدیه‌های آسمان (کار)
-	-	-	پایه اول
۱	۰	۰	پایه دوم
۱	۰	۰	پایه سوم
۱	۰	۱	پایه چهارم
۱	۱	۱	پایه پنجم

جدول شماره ۲۱: اشاره به مقوله‌های خاص در کتاب قرآن

صفات	احادیث	اصحاب	متغیرهای خاص	
			قرآن	نام کتاب:
۱	۰	۰		پایه اول
۱	۰	۱		پایه دوم
۱	۰	۰		پایه سوم
۱	۱	۱		پایه چهارم
۱	۱	۱		پایه پنجم

جدول شماره ۲۲: اشاره به مقوله‌های خاص در کتاب تعلیمات اجتماعی

صفات	احادیث	اصحاب	متغیرهای خاص	
			تعلیمات اجتماعی	نام کتاب:
-	-	-		پایه اول
-	-	-		پایه دوم
۱	۰	۰		پایه سوم
۱	۱	۱		پایه چهارم
۱	۱	۱		پایه پنجم

نتیجه گیری

در این پژوهش در راستای میزان سنخیت محتوای نظام آموزشی با مبانی فرهنگ اسلامی: با تاکید بر تحلیل محتوای کتاب‌های دوره ابتدایی بر اساس ریز فاکتورهای زندگی معصومین (ع) می‌باشد. همان گونه که دریافته‌ها اشاره شد هدف ما نقد و قضاوت این موضوع نبوده است که آیا میزان اشاره به مفاهیم و مقوله‌های زندگی معصومین در کتاب‌های دوره ابتدایی به میزان لازم بوده است

یا نه؟ صرفاً آنچه را که در این شیوه پژوهشی می‌توان از محتوای آشکار آموزشی در این دوره می‌باشد، انعکاس داده شده است.

با وجود این با نگاهی به جداول و نمودارهایی که یافته‌های بررسی را نشان داد، قضاوت بر عهده متولیان حوزه برنامه ریزی کتب درسی گذاشته خواهد شد که در خصوص توجه اندک به معصومین، عدم ذکر مقوله‌هایی از جمله جو سیاسی، جو اجتماعی و... سایر مقوله‌هایی که مرتبط با معصومین است بی‌گمان دلایلی خواهند داشت! توجه به این موضوع مورد وفاق همگان است و وظیفه خطیر در حوزه تدوین کتب درسی به شمار می‌رود. در جهت خلاصه و اختصار از جداول دیگر خودداری شد و به آنچه که یاد شد اکتفا می‌نماییم. با مرور جداول و نمودارها می‌توان به آنچه به دانش آموزان در محتوای رسمی آموزش کشور در خصوص آشنایی با مقوله‌های زندگی معصومین فرا داده می‌شود پی برد.

پیشنهادات

پیشنهاداتی که در ادامه برشمرده خواهد شد بدین نکته توجه دارد که نهادینه کردن سیره و سنت معصومین در کتب دوره ابتدایی مستلزم توجه همه جانبه برنامه ریزان این حوزه می‌باشد لذا مفاهیم مرتبط با این موضوع باید به صورت عینی و ملموس در محتوای آموزشی مدنظر قرار گیرند:

۱. اشاره به صفات و احادیث برجسته معصومین
۲. ارائه مطالب مربوط به زندگی معصومین در پایه‌های مختلف به صورت متوالی و متکامل
۳. ارائه مطالب مربوط به زندگی معصومین در قالب داستان، تمثیل، تجربه و...
۴. ارائه مطالب مربوط به زندگی معصومین به گونه قابل کاربرد در زندگی روزمره
۵. عدم تاکید بیش از حد معلمان تنها بر محتوای عینی کتب درسی و توجه بیشتر به بعد برنامه درسی پنهان
۶. توانمند سازی معلمان از طریق افزایش مهارت آنها در تدریس به شیوه‌های مختلف
۷. استفاده از ابزار مختلف کمک آموزشی در تدریس در کنار استفاده از کتاب

منابع و مآخذ

- ابن اسحاق، محمد (۱۳۶۸). **سیره النبی**، قم: دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی.
- اسحاقیان مهدی (۱۳۸۵). **می خواهیم پژوهشگر شوم**، چاپ چهارم، اصفهان: انتشارات نوشته.
- شریفی، حسن پاشا (۱۳۸۵). **روش تحقیق در علوم رفتاری**، تهران: انتشارات سخن.
- صادق زاده، علیرضا؛ احمدی، مهرداد (۱۳۸۷). **اكتساب پنهان متغیری اساسی و موثر بر کیفیت زندگی فراگیران، ماهنامه مهندسی فرهنگی**، سال دوم، شماره ۱۹ و ۲۰.
- قورچیان، نادر قلی، تن ساز، فروغ (۱۳۷۴). **تحولات برنامه درسی به عنوان یک رشته تخصصی از جهان باستان تا امروز**، موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی چاپ اول.
- کرلینجر فردان، (۱۳۷۷). **مبانی پژوهش در علوم رفتاری**، ترجمه حسن پاشا شریفی و جعفر نجفی زند، تهران: آوای نور
- کلیه کتاب‌های دوره ابتدایی
- کوی، لوتان (۱۳۷۵). **آموزش و پرورش تطبیقی**، ترجمه محمد یمنی دوزی سرخابی، سمت، چاپ اول.
- وائقی، قاسم (۱۳۸۴). **مدیریت اسلامی**، چاپ دوم قم: انتشارات زمزم هدایت